

Verslag Veluweberaad

Interbestuurlijke dialoog thematische kenniskamer leefomgeving

28 juni 2017 te Mariënhof, Amersfoort

Verslag Veluweberaad: Interbestuurlijke dialoog thematische kenniskamer leefomgeving

Op 28 juni 2017 vond te Amersfoort het eerste *Veluweberaad*¹ plaats, als vervolg op de thematische kenniskamer "kennis voor decentrale overheden" in 2015. Aan het Veluweberaad namen bestuurders van provincies, gemeenten, waterschappen en high-level vertegenwoordigers van het ministerie van IenM, omgevingsdiensten en kennisinstellingen deel. Dit verslag bevat een korte introductie op het Veluweberaad, de uitkomsten van het beraad de vorm van 'rode draden' en geïdentificeerde cases voor nadere uitwerking, en verslag van de pitches en daaropvolgende reflecties van de deelnemers. Een vervolg van het Veluweberaad is voor begin 2018 voorzien.

Introductie Veluweberaad

De implementatie van de Omgevingswet en de noodzakelijke transitie in het domein van de leefomgeving vergen integrale en multidisciplinaire kennis, die meer is gericht op lokale en regionale overheden en uitvoeringsorganisaties. De overheden willen bestaande kennis systematischer benutten, leerprocessen bevorderen en nieuwe kennis en vaardigheden ontwikkelen/agenderen. Het streven is afspraken te maken over toegesneden kennisarrangement waaraan alle overheden deelnemen en denken en doen gecombineerd worden.

Voorzitter Lilian van den Aarsen (IenM) leidt de interbestuurlijke dialoogsessie in en stelt dat het proces van het organiseren van kennis al is gestart. Er is een gedeeld beeld van behoeften nodig. Onderkennen we dat we meer kennis kunnen delen, van elkaar kunnen leren, bestaande kennis beter kunnen benutten en nieuwe kennis ontwikkelen? In deze interbestuurlijke dialoog proberen we tot concreetheid te komen en halen daarvoor inspiratie uit de praktijk. Aan de hand van vijf thema's ingeleid door pitches, reflecteren we en trekken we conclusies. We werken een aantal cases uit op weg naar een volgende interbestuurlijke werkconferentie waarop we concrete afspraken maken over samenwerken en kennisarrangementen.

Uitkomsten van het beraad

Het Veluweberaad onderstreept het belang van (de organisatie van) kennis voor het oplossen van grote maatschappelijke opgaven en transitie. We zijn verder in de gezamenlijkheid, in de gevoelde urgentie dan in 2015. Het is belangrijk door te pakken en te concretiseren. Er is een drive om vanuit de maatschappelijke opgave te redeneren.

Aan de hand van de pitches en de daaropvolgende reflecties onderscheiden we rode draden:

- Kijk naar de context, die is per transitie anders;
- Analyseer (vooraf) welke data en kennis er zijn en ga de beschikbaarheid, kwaliteit, bruikbaarheid en robuustheid na. Overheden hebben behoefte aan betrouwbare, geborgde, transparante en onafhankelijke kennis en data. Zij willen de beste kennis en data beschikbaar krijgen;
- Voer een dialoog met partijen in het gebied, leg bloot waarmee geworsteld wordt;

¹ De naam 'Veluweberaad' is tijdens de thematische kenniskamer 'Kennis voor decentrale overheden' geïntroduceerd voor een bestuurlijke bijeenkomst "weg van de waan van de dag".

- Maak de analyse van het kennislandschap expliciet. Overweeg in de omgevingsvisies een kennishoofdstuk op te nemen;
- Maak deze analyse ook politiek, zodat het belang voor beslissingen duidelijk wordt en er (politieke) bereidheid ontstaat om financiële middelen voor kennis vrij te maken;
- Werk als overheden hierin samen;
- Denk na over het slimmer omgaan met incidenten en ontwikkel (betere toegang tot) een hulplijn: waar zit de kennis, hoe kom je erbij en wie kan regie voeren op de organisatie van kennis op verschillende leefomgevingsonderwerpen;
- Besteed aandacht aan de verbinding tussen partijen, zodat kennis alle overheden bereikt. Kijk in hoeverre loketten of kennisregisseurs kunnen werken. Hoe kunnen de omgevingsdiensten worden benut?

Aan de hand van cases worden bevindingen voor bespreking tijdens het volgende interbestuurlijke Veluweberaad aangereikt. Voorgestelde cases zijn:

- Analyse van gemeente- en provincievragen rond omgevingsvisie bij de 24 pilot gemeenten die proefdraaien met omgevingsvisie. Focus op datarijke omgevingsvisies;
- Analyse van een opgave in de NOVI als nationale opgave; de rijks- en decentrale opgaven samen delen;
- Analyse van incidenten: wat leren we uit incidenten die zijn voorgevallen? Welke afspraken zouden we daarover kunnen maken?
- Analyse van de vraagarticulatie en samenwerking tussen kennisinstellingen en overheden (tussen instellingen, tussen overheden en met elkaar) bij de Kennisimpuls Delta-aanpak Waterkwaliteit, casus agrarisch waterbeheer, gelieerd aan de bijeenkomst die STOWA en RWS/WVL hiervoor na de zomer organiseren.

Geef daarbij aandacht aan ervaringskennis, betrouwbaarheid en duiding van kennis. De cases worden over de deelnemers verdeeld.

De deelnemers spreken hun waardering uit voor de voorbereiding van het beraad, dat zij als inspirerend ervaren hebben.

Bespreking van de thema's

Bovenstaande rode draden en cases werden geïdentificeerd aan de hand van een dialoog over vijf thema's, ieder ingeleid door een pitch van een van de deelnemers aan het beraad. De thema's zijn:

1. Wat heeft een gemeente nodig en wat kunnen kennisinstellingen leveren?
2. Maatschappelijke opgaven en het nieuwe samenspel tussen overheden, bedrijven en burgers
3. Leren door te doen
4. Kennis is onontbeerlijk voor realisatie van transitie en succesvolle werking Omgevingswet
5. Bundelen en versterken van initiatieven kennismanagement

Thema 1: Wat heeft een gemeente nodig en wat kunnen kennisinstellingen leveren?

Burgemeester Tjeerd van der Zwan (gemeente Heerenveen) deelt praktijkervaringen. Zijn gemeente heeft het adagium "Liever mét de inwoners, niet erboven". De wijkraden zijn goed georganiseerd en de burgers weten de gemeente goed te vinden. Hij beschrijft twee praktijkvoorbeelden, over winnen van gas onder een nieuwbouwwijk en een nieuw industrieterrein en over de toepasbaarheid van geothermie.

Hierbij zijn er veel vragen die de visievorming voor de ondergrond belasten. Overheden willen hun burgers betrouwbare kennis kunnen bieden en willen om die reden toegang tot de best beschikbare

gegevens. Krachtig overheidsbestuur vergt samenwerking van betrokken overheden en de organisatie van state-of-the-art kennis en informatie. Kennis is dus een factor voor het vertrouwen in de overheid. Als overheden geen gelijke toegang hebben tot lange-termijn kennis dan kom je niet verder met de realisatie van de Omgevingswet (Ow). Kennis ontwikkelen en delen zou een collectief vraag gestuurd proces moeten zijn.

Reflectie thema 1

- Voor het definiëren van opgaven en maken van keuzen in de realisatie van doelen in de leefomgeving is een gedeelde kennisagenda nodig. Kennis helpt een gelijk speelveld voor partijen uit te lijnen en mondig burgers van antwoorden te voorzien;
- Alle overheden hebben toegang tot de beschikbare kennis nodig, samen kan worden gezien in hoeverre aanvullende kennis nodig is;
- Het gaat niet alleen om toegang tot data/informatie, maar ook om duiding daarvan;
- Betrouwbare kennis is onmisbaar in het vertrouwen in overheden in de uitoefening van hun publieke taken;
- Kennisinstellingen willen hierin een rol spelen.

Thema 2: Maatschappelijke opgaven en het nieuwe samenspel tussen overheden, bedrijven en burgers

Programmadirecteur Ineke van der Hee (Aan de slag met de Ow) stelt dat de Ow een nieuwe impuls geeft aan goede samenwerking tussen overheden. Overheden willen opgaven aan de voorkant met elkaar bespreken en dus ook de daarvoor benodigde kennisbasis aan de voorkant regelen, werken vanuit één visie. Samen met burgers en bedrijven. We gaan met participatie aan de slag. Er is een behoefte aan een kennisinfrastructuur die kennis levert voor integrale afwegingen, een level playing field voor kennis biedt, die vooraf beschikbaar én herbruikbaar is. Net als bij het digitale stelsel zijn de 3 B's relevant: bruikbaar, beschikbaar en bestendig. Data én kennis moeten beschikbaar zijn op het juiste moment, in de goede vorm. Niet pas kennis ontwikkelen als er al een probleem gerezen is. Argwaan tussen overheden moet worden omgezet in samenwerking. We moeten in gesprek, ook met burgers en bedrijven, over de betrouwbaarheid van informatie.

Thema 3: Leren door te doen

Wethouder Erik Volmerink (gemeente Tubbergen), benadrukt opnieuw het belang van het vroegtijdig voor iedereen beschikbaar hebben van de basiskennis. De kennis moet bovendien betrouwbaar, onafhankelijk/neutraal zijn. Transparantie naar de burgers, samenwerken tussen overheden en sturen op het proces van participatie is enorm belangrijk. Het regioverband Twente wil de kennisbehoefte aan de voorkant articuleren, gebaseerd op wat er in de regio leeft. Ontschotten, van tevoren een visie opstellen, een basis neerleggen. Een duidelijke keuze is gemaakt niet als individuele gemeente te opereren, maar samen een kennisnetwerk te vormen. Er is gezocht naar partijen die onafhankelijke, neutrale kennis kunnen leveren. Ook al zijn gemeenten niet (volgens wet- en regelgeving) verantwoordelijk, burgers doen als eerste een beroep op de gemeente. Als iets negatief is, dan wordt het eerste naar de gemeente gewezen, terwijl die vaak niet de kennis heeft. Dat moet veranderen. Hoe betrek je aan de voorkant de burger? Door deze vorm van organisatie is het regioverband een betere partner voor de provincie.

Reflectie thema 2 en 3

- Deze grote opgaven raken ons allemaal. Samenwerken is onontkoombaar;
- Liefst aan de voorkant, maar ook als er incidenten zijn;
- Zowel aan de voorkant als bij incidenten is het nodig te weten wie welke kennis heeft;
- Bij onrust zou een hulplijn moeten bestaan, d.w.z. een partij die zich opwerpt als aanspreekpunt en die kennis organiseert;

- Kennis zou onafhankelijk moeten zijn, alle relevante kennis moet bijeen worden gebracht;
- Wetenschappelijke kennis kan niet (vanzelf) alle gemeenten bereiken; een tussenschakel is nodig, bijvoorbeeld via provincies of omgevingsdiensten;
- Organisatie van kennis kan ook aan de kant van de kennisinstellingen plaatsvinden, bijvoorbeeld door netwerk-expertise centra te vormen (bijvoorbeeld voor de ondergrond);
- Voorkom dat elke keer het wiel wordt uitgevonden.

Thema 4: Kennis is onontbeerlijk voor realisatie van transities en succesvolle werking Omgevingswet

Directeur Hans Mommaas (PBL) stelt dat de Ow verschillende tendensen samenbrengt: de behoefte aan vereenvoudiging van wet- en regelgeving, een verschuivende relatie van rijk naar regio. Meer partijen eisen betrokkenheid op. Er ontstaat verdere differentiatie in regio's, in menselijke behoeften en opvattingen in Nederland. Burgerparticipatie is eigenlijk overheidsparticipatie. In die context kunnen alle maatschappelijke opgaven worden geplaatst, zoals de energietransitie, klimaatadaptatie en het versterken van de ruimtelijke economie en de woningmarkt. Kennis moet mee in deze vermaatschappelijking. Dat is een zoektocht voor alle kennisinstellingen, ook voor universiteiten en vraagt meer dan alleen het wetenschappelijk publiceren van onderzoeksresultaten. Hij bepleit een aanpak via de inhoud, via de opgaven en niet (op voorhand) via een structuur. Hij grijpt terug op de opgedane ervaringen bij bijvoorbeeld de lerende evaluatie van de afspraken uit het natuurpact, in opdracht van rijk en provincies, in interactie met betrokkenen uit het veld. Kennis is verbonden met en wordt geproduceerd in betrokkenheid en in context. Dit vergroot de kwaliteit van kennis, de bruikbaarheid en impact ervan.

Hij pleit ervoor niet in algemene termen over kennisinfrastructuur te spreken (geen one size fits all) en stelt de volgende aanpak voor:

- Pak een nationale opgave² op die het rijk en decentrale opgaven samen delen;
- Laat overheden gezamenlijk naar het achterliggend kennislandschap kijken: wie heeft data, wat is de beschikbaarheid en bruikbaarheid daarvan?
- Bepaal gezamenlijk waar de witte vlekken in data en kennis zitten.

Breng rond strategische integrale robuuste opgaven – die zowel nationaal als decentraal spelen – samen met dossierhouders het kennislandschap in kaart. Kennisinstellingen produceren soms data of halen data op uit netwerken (ook regionaal zoals bij Trendbureau Overijssel, Brabant Kennis, etc.). Partijen brengen de data samen in integraliteit.

Reflectie thema 4

- Vertrek vanuit de maatschappelijke opgaven, met een voorkeur voor een analyse aan de voorkant. Analyseer gezamenlijk het kennislandschap. Heel basale kennis is nodig (bijv. over nutriëntensamenstelling of over energie) om op lokaal niveau tot omgevingsvisie te komen.
- Informatiehuizen zijn daarbij een belangrijke bron. Ook kennisplatforms kunnen uitkomst bieden. Onderzoek of de data beschikbaar zijn en of partijen daar toegang toe hebben. Er moet ruimte zijn voor decentrale overheden om aan te geven welke informatie en kennis zij nodig hebben.
- Dit proces start als een “waardenvrije analyse”, vervolgens kunnen ook ervaringskennis percepties en waardengekleurde waarnemingen worden betrokken.

² Zoals klimaatverandering en energietransitie, voedsel, landbouw en natuur in transformatie, het versterken van stedelijke regio's of het bevorderen van een groene en circulaire economie

- Kennis en data kunnen disciplinerend en structurerend zijn in het debat en voorkomt dat partijen blijven hangen in opinies. De vraag “hebben we (voldoende) (neutrale) kennis in huis of geloven partijen/burgers de kennis niet (meer)?” is een logisch onderdeel van dat proces.
- Kennisvragen komen voort uit de opgaven én het kennislandschap en liggen niet a priori vast (in die zin is het maatwerk). Als onverhoopt onrust ontstaat, raakt mogelijk ook kennis gepolariseerd. Bij een incident is extra inzet –juist ook van kennisinstellingen- nodig om informatie te ordenen en te duiden en het proces enigszins beheersbaar te houden.

Thema 5: Bundelen en versterken van initiatieven kennismanagement

Gedeputeerde Bert Boerman, provincie Overijssel, roept overheden op actief gezamenlijk kennis te ontwikkelen en te ontsluiten. Hij pleit ervoor om bestaande initiatieven te bundelen. Toegang tot kennis is voor iedereen nodig. Een nieuwe kennisinfrastructuur kan dat ondersteunen. Het is belangrijk sámen te leren door ook sámen te doen. Een nieuwe verhouding tussen kort cyclisch en lange termijn kennis is nodig. Praktijkervaring moet de vraag hoe wetenschappelijke kennis toepasbaar te maken voor uitvoering kunnen beantwoorden. Duidelijkheid over rol van kennisinstellingen, overheden en burgers is nodig. Er zijn veel initiatieven, er is de nodige bestuurlijke drukte, maar waar leiden die toe? Kunnen we ook hier het adagium “eenvoudig beter” toepassen? Kunnen we ten behoeve van de volgende conferentie aan de hand van analyse van cases verbeteringen voorstellen en antwoorden geven op de volgende vragen:

- Weg uit algemeenheden, waar lopen we tegenaan?
- Hoe kort cyclisch én lange termijn kennisontwikkeling te programmeren?
- Wat is uw visie op de verschillende rollen?

Reflectie thema 5

De deelnemers doen suggesties voor te analyseren cases, opgenomen bij de resultaten van het beraad aan het begin van dit verslag.

Colofon

Deelnemers Veluweberaad 28 juni 2017	Deelnemers buitenring en samenstellers verslag
<p>Lilian van den Aarsen, gespreksleider, IenM Rosemarie Bastianen, IenM Bert Boerman, Overijssel Joost Buntsma, STOWA Ineke van der Hee, Aan de slag met de Ow Dick Jung, IenM Leo Klaassen, Omgevingsdiensten Chris Kuijpers, IenM Stefan Kuks, Vechtstromen Hans Mommaas, PBL Ad Nederlof, IPO Myriam van Rooij, KNMI Els van Schie, RIVM Jan Willem Strebus, Omgevingsdiensten Ron Thiemann, Deltares Erik Volmerink, Tubbergen Arjan de Zeeuw, RWS Tjeerd van de Zwan, Heerenveen</p>	<p>Henk van den Berg, VNG Marijanne van den Dries, IPO Gerald Jan Ellen, Deltares Arthur van Iersel, GGDGHOR Corline Koolhaas, KNMI Gerd de Kruif, RWS Hilde Passier, Deltares Ruud Peeters, Omgevingsdiensten Jan Roels, RIVM Femke Verwest, PBL Daan Vogelesang, KNMI Joke van Wensem, IenM Henk van Zoelen, RWS</p>
<p><i>Opdrachtgevers project Kennis voor decentrale overheden: Lilian van den Aarsen (IenM) en André van der Zande (RIVM)</i></p>	

